

перспективні напрямки : монографія / авт. кол.: А. Э. Левицкий, С. И. Потапенко, О. П. Воробьева и др.; под. ред. А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко, И. В. Недаевой. – Луганск : Изд-во ГУ „ЛНУ имени Тараса Шевченко”, 2013. – С.10-37.

Дмитриева О.А. Культурно-языковые характеристики пословиц и афоризмов (на материале французского и русского языков) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Дмитриева Ольга Александровна. – Волгоград, 1997. – 20 с. *Карасик В.И.* Языковые ключи / В.И. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с. *Колесник О. С.* Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі): дис. ... канд. філол. наук. – К., 2003. – 300 с. *Корольова А. В.* Діахронічний вектор дослідження структур свідомості й мислення // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. – 2011. – Т. 4, № 1. – С. 52 – 58. *Ніконова В. Г.* Трагедійна картина світу у поезії Шекспіра : монографія. – Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП, 2008. – 364 с. *Пименова М.В.* Введение в концептуальные исследования / Пименова М.В., Кондратьева О.Н. – Кемерово, 2009. – 160 с. *Полина Г. В.* Мовна об'єктивація концепту БОГ в англійському дискурсі XIV – XX століть: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Г.В. Полина. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2004. – 20 с. *Попова З.Д.* Очерки по когнитивной лингвистике / Попова З.Д., Стернин И.А. – Воронеж: Истоки, 2003. – 192 с. *Слухай Н. В.* Етноконцепти і міфологія східних слов'ян в аспекті лінгвокультурології / Н.В. Слухай. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2005. – 167 с. *Слышкин Г.Г.* Концепт чести в американской и русской культурах (на материале толковых словарей) / Г.Г. Слышкин // Языковая личность: культурные концепты : сб. науч. тр. ВГПУ, ПМПУ. – Волгоград – Архангельск : Перемена, 1996. – С. 54–60. *Степанов Ю. С.* Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С. Степанов. – М.: Школа “Языки русской культуры”, 1997. – 824 с. *Турченко В.О.* Когнітивно-комунікативні характеристики концепту СКРОМНІСТЬ в англійському дискурсі XIV – XXI століть: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В.О. Турченко. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. – 20 с. *Фуко М.* Археология знания / М. Фуко. – СПб.: ИЦ «Гуманитарная академия», 2004. – 416 с. *Хейзинга Й.* Осень средневековья ; [пер. с нидерл.] / Й. Хейзинга. – М. : Наука, 1988. — 540 с. *Шваб Т.О.* Еволюція концепту «ГЕРОЇЗМ» в англійській мові (на матеріалі текстів давньоанглійського, середньоанглійського та ранньомодерністичного періодів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т.О. Шваб. – К. : КНУ імені Т. Шевченка, 2006. – 18 с. *Шевченко І.С.* Дискурсообразующие концепты викторианства: СКРОМНОСТЬ vs. ХАНЖЕСТВО [Электронный ресурс] / И.С. Шевченко // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2010. – № 2. – С. 73–84. – Режим доступа : <http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse>. *Шевченко І.С.* Концепты этики в диахронической перспективе / И.С. Шевченко // Человек. Язык. Культура : сб. науч. ст., посвящ. 60-летию юбилею проф. В.И. Карасика. Сер. «Концептуальный и лингвальный миры». Вып. 2; отв. соред. В.В. Колесов, М.В. Пименова, В.И. Теркулов. – К. : Издат. дом Д. Бураго, 2013. – Ч. 1. – С. 472–480. *Fauconnier G.* Mappings in Thought and Language / G. Fauconnier. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 205 p. *Kovecses Z.* Metaphor: A Practical Introduction / Z. Kovecses. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 375 p. *Lakoff G.* Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : Chicago University Press, 1980. – 242 p. *Tissari H.* LOVEscapes: Changes in Prototypical Senses and Cognitive Metaphors since 1500. – Helsinki: Societe Neophilologique, 2003. – 470 p. *Winters M.* Historical Cognitive Linguistics : [eds. Margaret E. Winters, Heli Tissari, Kathryn Allan]. – Berlin; New York: De Gruyter Mouton, 2010. – 365 p.

УДК 005+008]:398.91

ШУТОВА М.О.

(Київській національній лінгвістичній університет)

РЕКОНСТРУКЦІЯ ФОРМОМОДЕЛЕЙ ФРАЗЕМ-АВТОСТЕРЕОТИПІВ АНГЛІЙЦІВ І УКРАЇНЦІВ

У статті уточнено поняття моделі у когнітивній лінгвістиці у плані її співвідношення з категоріями форма і структура. Запропоновано робочу дескрипцію формомоделей-фразем як стереотипних утворень; виявлено два типи стереотипних формомоделей-фразем: фраземи-словосполучення і фраземи речення. Реконструйовано мотиваційну основу фразем-автостереотипів англійців і українців про їх національний характер.

Ключові слова: формоделі-фраземи, фраземи-словосполучення, фраземи речення, фраземи-автостереотипи.

Шутова М.А. Реконструкція формо моделей фразем-автостереотипов англичан и украинцев. В статье уточняется понятие модели в когнитивной лингвистике в плане ее соотношения с категориями форма и структура. Предложено рабочую дескрипцию формомоделей-фразем как стереотипных образований; выявлено два типа стереотипных формомоделей-фразем: фраземы-словосочетания и фраземы предложения. Реконструирована мотивационная основа фразем-автостереотипов англичан и украинцев о их национальном характере.

Ключевые слова: формоделі-фраземи; фраземи-словосочетания; фраземи предложения; фраземи-автостереотипи.

Shutova M. A. The Reconstruction of the Form-models of Autostereotypes of English and Ukrainian people. The concept of model in the cognitive linguistics in terms of its relationships with the categories of the form and structure is specified in the article. The working description of the form-models of stereotyped phraseologisms is proposed; the two types of stereotypical form-models are revealed: the idiomatic word-groups and idiomatic sentences. The motivational base of English and Ukrainian autostereotypes is reconstructed.

Key words: idiomatic form-models; idiomatic word-groups; idiomatic sentences; idiomatic autostereotypes.

Сучасна лінгвокомпаративістика активно продовжує пошуки тих методичних прийомів, які будуть ефективними у здійсненні процедури реконструкції ідіо- та колективних форм творчості (І. Голубовська), з-поміж яких фразеологізми є тими згорнутими культурно-маркованими мікротекстами, або інтертекстами (О. Галинська), які у процесі свого функціонування набули статусу стереотипів, адже в них закодовано національне світосприйняття етносів, їх уявлення про самих себе.

Такий вихід компаративістики у царину етносвідомості пов'язаний з більш широкими її завданнями, одним із яких є реконструкція мовно-концептуальних картин світу представників різних етнокультур. Останні все частіше називають когнітивними матрицями (моделями) творчості (М.М. Болдирев), реконструювати які і покликана когнітивна компаративістика. Окрему і донині актуальну проблему становить реконструкція стереотипних утворень як фрагмента народно-соціальної творчості етносів, більшість з яких функціонують як фразеологізми.

Мета статті – реконструювати план вираження і план змісту формоделей фразем-автостереотипів англійців і українців, в яких відображено їх уявлення про національний характер.

Об'єктом дослідження є формоделі фразем-автостереотипів англійців та українців, **предметом** – мовна і мовленнєва форми автостереотипів в англійській та українській мовах.

Поставлена мета статті передбачає вирішення таких **завдань**:

- уточнити поняття моделі в когнітивній лінгвістиці у плані її співвідношення з категоріями форма і структура;
- виявити динаміку формування змістового об'єму формоделей фразем-автостереотипів в англійській та українській мовах;
- реконструювати мотиваційну основу фразем-автостереотипів англійців і українців про їх національний характер.

Специфікою поняття моделі в когнітивній лінгвістиці є те, що воно охоплює не тільки власне мовні феномени (як у порівняльно-історичному мовознавстві та структуралізмі), а й структури знання, пов'язані з досліджуваними мовними одиницями. Таке розширення поняття “модель” відбулося завдяки новому, порівняно зі структуралістським, розумінням природи мови [Луцьова 2006, с. 93]. У структуралізмі мова аналізувалася як “сама в собі”, без зв'язку зі структурами мислення й пам'яті. У когнітивній лінгвістиці підкреслюється когнітивний, ментальний аспект мови [Кубрякова 1996, с. 54; Lakoff 1987, р. 91, 111] як системи знаків, що відіграють роль у репрезентації (кодуванні) і в трансформуванні інформації [Кубрякова 1996, с. 53]. Мова вважається тісно пов'язаною з одиницями людської свідомості, а принципи організації мови – частиною когнітивного апарату людини [Lakoff 1987, р. 110].

Ще одна особливість поняття “модель” у когнітивній лінгвістиці полягає в тому, що це поняття інтерпретують у два різні способи. З одного боку, під моделями розуміють одиниці свідомості людини. Так, Дж. Лакофф характеризує ідеалізовані когнітивні моделі (*idealized cognitive models*) як структури людського знання [Lakoff 1987, р. 68]. С. Жаботинська розвиває концепцію фреймових моделей як універсальних засобів людської когніції [Zhabotynska 2002]. З іншого боку, поняття “модель” використовується на позначення теоретичних конструктів, за допомогою яких описуються структури знання.

Когнітивну модель визначають як мисленнєву побудову, певну ідею, отриману в результаті висновків, які спираються на спостереження; таку мисленнєву побудову, яка побудована з метою кращого розуміння досліджуваного явища [Солсо 2002, с. 45-46].

Інтерпретація моделі як одиниці свідомості людини є тим новим, що вніс у мовознавство когнітивізм, коли процес пізнання дійсності суб'єктом описується як її репрезентація [Баксанский 2001, с. 12]. Тут термін інтерпретація є тотожним до поняття реконструкції навколишньої дійсності шляхом її репрезентації за допомогою структур свідомості. Завдяки такій репрезентації зовнішній щодо свідомості об'єкт постає в мисленні й мові інакше, ніж він представлений у реальності [Занклюдер 2002, с. 84]. Реальне більше не

вважається об'єктивним: і об'єкт, і взаємодія суб'єкта з ним, і образ, який формується в мисленні (mind) людини, – реальні, однак такий образ жодною мірою не є відбитком (facsimile) об'єкта [Damasio 1999, p. 321]. Отже, у когнітивній лінгвістиці йдеться не стільки про абсолютну об'єктивність знання, скільки про сукупність його реальних передумов, відомих лише тією мірою, якою вони є пізнаними та репрезентованими в концептуальній системі людини.

Нове розуміння моделі як пов'язаної з онтологією людської свідомості (а не тільки як теоретичного конструкта для її дослідження) не завадило інтеграції в когнітивну теорію одного з ключових понять структурної лінгвістики – поняття структури, або форми. І якщо в структуралізмі розглядалися лінгвальні структури, то в когнітивній лінгвістиці – структури концептуальні. Так, структурованість, або формалізація на основі моделювання визнається однією з суттєвих рис концепту [Кубрякова 1996, с. 90], внутрішня організація якого описується “не як хаотичне нагромадження уявлень, знань чи смислів і навіть не їх кон'юнкція, а логічна структура” [Рябцева 1991, с. 73]. Таким чином, поняття “модель” у когнітивній лінгвістиці органічно пов'язане з поняттям “структура”. Виходячи з вищенаведених тез і аргументів, для одночасного позначення феноменів формула, форма, модель і структура у проекції на онтологічну й епістемологічну природу етнокультурного стереотипу пропонуємо робочу дескрипцію – **формомодель**.

Є. Бартмінський наводить такі приклади формомоделей: рос. “Ни сват, ни брат”, “как баран на новые ворота”, “волчий аппетит”, “мавр сделал свое дело, мавр может уйти”, “галантный как француз”, “в чем мать родила”, “видно как на ладони” [Бартминский 2005, с. 156].

Водночас мовними показниками стереотипізації є повторюваність характеристики предмета в різних висловлюваннях, що можна дослідити статистично, а також закріплення цієї характеристики в мові, зокрема у значеннях слів. Про це можна судити на основі аналізу словотворчих дериватів, метафор, фразеології, прислів'їв, а також правил побудови зв'язного тексту [там само, с. 169].

Як наголошує Є. Бартмінський, для лінгвіста найважливішим видом стереотипу є формули, які закріплені в стійкій формі і відтворюються в актах комунікації, значну кількість яких досліджує фразеологія [там само, с. 157]

До стереотипних висловлювань за типом **формули – формомоделі**, де актуалізованими є і план змісту, і план вираження, відносимо 1) **фраземи на зразок словосполучень** і 2) **фраземи на зразок речень** (прислів'я, крилаті вирази, мовленнєві штампи. Перші виконують емотивно-номінативну функцію, тимчасом другі – емотивно-комунікативну. Фраземи на зразок словосполучень є формомоделями етнокультурних стереотипів, які називають і характеризують поведінку людини – представника конкретного етносу чи окремої групи людей, а також інших етносів, за якими можна реконструювати мовно-культурний портрет етносу, його ставлення як до себе, так і до інших етносів. Фраземи на зразок речень характеризують комунікативну поведінку людей, їхню взаємодію у певних стандартних ситуаціях спілкування, прийнятих у певному соціумі. І перші, і другі можуть бути як автостереотипами, так і гетеростереотипами.

Таку класифікацію фразем знаходимо у численних працях із фразеології, зокрема і у найсучасніших, тих, які виконані у царині порівняльно-генетичної фразеології лінгвокультурологічного спрямування [Галинська 2012], яка передбачає реконструкцію мотиваційної основи зазначених вище двох типів фразем: 1) *співвідносних за своїми моделями зі словосполученнями* та 2) *та фразем, що побудовані за зразком моделей предикативної структури* [Галинська 2012, с. 141]. Щодо другого типу стереотипних формомоделей, то їх будова здебільшого співвідноситься з односкладними реченнями на зразок англ. *to set a stone rolling* “ступити на небезпечний шлях”, *to eat a peck of salt with one* “добре пізнати людину”; укр. *мухи не зобидить* – “кажуть українці про добру людину” і, навпаки, *палець в рот не клади* – вживають цей вислів у стереотипній ситуації, коли характеризують людину рішучу і безкомпромісну. Наявні також формомоделі, які за своєю

предикативною будовою відповідають двоскладному реченню: англ. *There is no smoke without fire, every bird likes its own nest*; укр. *Молоко на губах не обсохло* у кого.

Для реконструкції стереотипного образу і англіїців, і українців варто, на нашу думку, залучати для аналізу обидва типи формомоделей.

Мова, яка обслуговує ту чи іншу культуру, відтворює насамперед образ користувача цієї культури і мови – образ етнічної мовної особистості [Голубовская 2002, с. 47]. “Англійська ввічливість”, “українська гостинність” – ось ті гетеростереотипні уявлення, які сформувалися у свідомості представників інших культур про англіїців і українців. Для перевірки цієї гіпотези спробуємо реконструювати мотиваційну основу таких стереотипних уявлень інших етносів, джерелом яких, вочевидь, є етикетна поведінка англіїців і українців, яка закріплена в певних формомоделах фразем.

Насамперед варто говорити про автостереотипи, тобто про уявлення самих англіїців і українців про себе як про представників етносу, яким властивий власний характер у його широкому розумінні тощо. Найвищий ступінь вияву різних якостей характеру англіїців і українців, причому далеко не завжди еквівалентних, знаходимо у субстантивних формомоделах фразем-словосполучень, побудованих за формулою **Adj+Sub**, і дієслівних, утворених за формулою **V + N + prep + N**.

Проаналізуємо спершу **субстантивні формомоделі фразем-словосполучень** в обох мовах. Реконструюємо джерела їх походження, внутрішню форму їх образного значення в англійській і українській мовах.

В обох етнокультурах якості характеру людини відображаються у цих стереотипних формомоделах через субстантиви англ. *soul* / укр. *душа* та їх мотиватори англ. *heart* / укр. *серце*, які в обох мовах збігаються, натомість ад’єктиви, що їх супроводжують, маркують національну специфіку цих якостей. Як зазначає А. Вежбицька, концепт *Душа* крім суто релігійного значення містить у своєму семантичному спектрі широку ідею внутрішнього життя людини, передусім її емоційно-психічний бік [Wierzbicka 1992, p. 95]. Душа – це один із двох складників людини, яка протиставлена тілу за ознакою належності до духовного, трансцендентного, невидимого світу. На думку А. Д. Шмельова, душа загалом як універсальна субстанція є “вмістилищем” внутрішнього стану людини [Шмелев 2002, с. 121]. При цьому цікавими виявляються внутрішньо іманентні перехресні семантичні зв’язки душі і серця, глибинна реконструкція яких дозволяє виявити різноманітні маніфестації цих метафоричних субстантивів у складі розглядуваної групи стереотипних формомоделей (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

№	Англійська мова	Українська мова (переклад)	Повні еквіваленти	Часткові відповідники	Неповні відповідники
1	KIND HEART	Добре серце	ДОБРЕ СЕРЦЕ	Широке/ золоте серце	М’який серцем
2	BIG HEART	Велике серце	-	Широке/ золоте серце	Щире серце
3	GOOD SOUL	Хороша душа	-	Щира душа	Відкрита душа Широка душа Ангельська душа

Перш за все глибинний (лінгвосеміотичний і культурологічний) аспект реконструкції англ. *soul* / укр. *душа* та їх мотиваторів англ. *heart* / укр. *серце* дає змогу експлікувати ідеографічний “мовний образ душі” як складника автостереотипу англійської і української доброти: англ. *a good soul* / укр. *добра душа*, англ. *honest/kind/simple soul* / укр. *м’який серцем*, англ. *big heart* / укр. *добре серце*.

Формування цих стереотипних образів англійців і українців відбувалося поступово, підґрунтям яких є міфологіо-релігійні витоки понять душа, дух тощо. За спостереженнями Л. Гнаповської, “уся ідеологія кельтських друїдів пов’язана з вірою в безсмертя душі та її нескінченні переселення. Згідно з даними етнографів та істориків, кельти також вірили в можливість людини знов і знов відроджуватися в інших тілах під одним і тим самим або під іншим іменем, не зберігаючи спогадів про це. Крім віри в наявність “двійника” людини, її “дублікату”, який після смерті вів незалежне існування, кельти також вважали, що існує ще одна субстанція, що подовжує життя людини після її фізичної смерті, – дихання, подув, повівання. Тому, синонімом до слова *soul* – “душа” є слово *spirit* – “дух”” [Гнаповська 2011].

Наведені приклади дають підстави вважати необґрунтованими думки про те, що в англійців начебто “немає поняття душі, а існує концепт *Understatement*, який перекладається як “стриманість”, “недомовлене висловлення” [Mikes 1946]. Інша річ, що західна душа більш упорядкована, раціоналізована, організована розумом цивілізації, ніж українська, в якій завжди є ірраціональний елемент. Українці більш схильні до спілкування, ніж люди західного світу. Напевно, тому англійського відповідника української фраземи *широка душа / серце* у словниках немає.

Одним з основних значень слова *душа* в українській мові також є релігійне [СУМ 1970, т.1, с. 750], словники подають його як відтінок значення “внутрішній психічний стан людини, з її настроєм, переживаннями й почуттями” [СУМ 1970, т.1, с. 750]. М. Скаб підкреслює, що лексема *душа* активно вживається не тільки в спеціальній релігійній літературі, але й у фольклорі, особливо в демонологічних міфах, легендах й переказах, у художній літературі при змалюванні раю чи пекла, при змалюванні обставин, що стосуються смерті людини” [Скаб 2000, 273].

Для типового англійця переважає розсудливість, поміркованість, тому англ. *body* протиставляється не душі, а розуму *mind* [Шамарова 2013], що відображає типове для західної культури акцентування розумного (раціонального) начала в людині – стриманість та практичність, на відміну від українця, для якого вагоме місце в національній системі цінностей займає духовність, душа як місце локалізації психічного світу людини, почуття якої також сконцентровані в її душі. В українській традиції *душа* протиставляється *тілу* (ідеальне – матеріальне): *душею і тілом, душа прощається (розлучається) з тілом, ледве душа держиться в тілі, душа вилітає з тіла, душа пішла з тіла, душа тримається в тілі*.

Більш глибокий порівняльний аналіз інших фразем цієї групи свідчить про значні відмінності у стереотипному сприйнятті свого національного характеру англійцями і українцями, тобто підтверджує стриманість англійців і ширість та емоційність українців. Навіть серед значень слова *good* в англо-українському словнику немає значень “ширий, відвертий, відкритий”, а подаються такі, як “гарний, добрий, приємний, хороший”, акцентуючи увагу на доброті, а не на відкритості людини. Тимчасом в українській мові стереотип “ширості українця” розкривається через компонент *відкритості* душі. Фразема *відкрита душа* підтверджує цю думку: *відкрита (розкрита) душа у кого, чия. 1. для кого. Хто-небудь прихильно, щиро ставиться до кого-небудь. 2. для чого. Хто-небудь чулий, чуйний до чогось. Ад’єктив відкритий має значення “незачинений; доступний для всіх бажаючих; прямий, відвертий, щирий; не прихований, не таємний” [СУМ, т. 1, с. 597]. Про це зазначають також ті дослідники, які намагалися представити мовно-культурний портрет цих етноспільнот (А. Вежбицька, О. Галинська, Л. Гнаповська, І. Голубовська О. Нуждіна та ін.).*

Це підтверджує і наступна формомодель автостереотипу відкритості і ширості характеру українця, яку утворюють **дієслівні формомоделі фразем-словосполучень V + N + prep + N** в українській мові, адже в англійській мові було зафіксовано лише один приклад. Ця група фразем, на нашу думку, має таку особливість, що більшість з них називає дії та процеси, джерелом яких виступає щира українська людина, уявлення про яку самі українці відобразили у таких формомоделях, які стали стереотипними (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

№	Англійська мова	Українська мова (переклад)	Повні еквіваленти	Часткові відповідники	Неповні відповідники
1	TO HAVE STUFF IN ONE	Мати щось в собі	-	Мати душу/серце	Мати Бога в серці Мати Христа в душі Мати серце з воску

Другий тип формомоделей, які в своєму образно-семіотичному змісті відображають стереотипні уявлення про характер англійців і українців, представлений **фразами-реченнями**, до предикативної структури яких входить компонент *душа*.

В українському культурному ареалі *Душа* виступає символом внутрішнього психічного світу людини, місцем локалізації її емоцій і “високих” бажань, пов’язаних із задоволенням духовних потреб. Так українці про себе говорять у стані радості, задоволення: *душа радіє, тішиється, болить, поривається, тривожиться, не приймає*. Душа відає не лише емоціями, а й думками, бажаннями, схильностями і перевагами людини: *душа не лежить до кого/чого* – “немає прихильності, симпатії до кого-небудь, не подобається хтось, щось”; *скільки душа забажає* – “багато, без будь-яких обмежень; як душа забажає” – “як хто-небудь вважає за потрібне, за власним вибором”.

Відомо, що теологія чітко розрізняє в людині тіло, душу та дух. Біблія оповідає про те, що коли дихання Бога ввійшло в людину, воно зробилося в ній духом, а коли дух почав взаємодіяти з тілом, з’явилася душа (Книга буття, розд. 2, в. 7). Саме дух є тією частиною людини, за допомогою якої вона спілкується з Богом.

Для українського народу, на першому місці якого стоїть духовність, “душа” – головне, стрижневе поняття, яке превалює над раціональним, розумовим. В українській лінгвокультурі *душа* виступає “alter ego” людини, головним регулятором її психічного, насамперед емоційного життя, що підтверджує висновки українських мислителів (Г. Сковороди, Д. Чижевського та ін.) про емоційність (навіть сентиментальність), чутливість та ліризм, властиві психічному складу українця [Голубовська 2010, с. 410]. Англійське суспільство, навпаки, в основу свого існування ставить здоровий глузд, практичність, який загалом вважають основою Західної ментальності [Гунина 2009]. Очевидно тому українські слова *душа* – *дух* – *духовний* є однокореневими, в англійській мові це різні слова: *soul* – *spirit* – *spiritual*.

Отже, в **результаті дослідження** виявилось, що формомоделі – це концептуальні логічні структури свідомості, що репрезентують реальні передумови суб’єктивних знань про навколишню дійсність. Формомоделі етнокультурних стереотипів можна розподілити на фрази-словосполучення і фрази-речення. Вони характеризують поведінку людини як представника конкретного етному і комунікативну поведінку у стандартизованих ситуаціях спілкування. І перші, і другі можуть бути авто- і гетеро стереотипами.

Проаналізовані формомоделі фразем є автостереотипними власними судженнями, оцінками народу про власну етнічну приналежність і зазвичай мають комплекс позитивних властивостей. Автостереотипи виконують на когнітивному рівні системоутворюючу функцію – організують специфічне семантичне поле. В той же час, вони є реальними судженнями, тому що відповідають зразковим, ідеальним нормам, прийнятим у суспільстві.

Література

- Баксанский О.Е. Репрезентирование реальности: когнитивный подход / О.Е. Баксанский, Е.Н. Кучер. – М.: Альтекс, 2001. – 140 с. Бартминьский Е. Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике / Ежи Бартминьский. – М.: Индрик, 2005. – 528 с. Галинська О.М. Лінгвокультурна інформація англійських та українських інтертекстуальних фразеологізмів: [дисс...канд.. філол. наук] / Олена Миколаївна Галинська. – К.: 2012. – 245 с. Гнаповська Л.В. Текст імені в тексті культури: антропонімічні етуди / Л. В. Гнаповська // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. – Вип. 22. – К.: КНЛУ, 2011. – С. 10 – 19. Голубовская И.А. Этнические особенности языковых картин мира: [монография] / Ирина Александровна Голубовская. – К.: ИПЦ “Киевский университет”, 2002. – 293 с. Гунина Л. А. Этноспецифические концепты как

отображение национального характера/ Л. А. Гунина // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2009. - № 97. – С. 169 – 175. *Етимологічний словник української мови*: в 7 томах / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні: [редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін.] – К.: Наукова думка, 1983. *Занклюдер Х. Й.* Репрезентация, или Как реальность может быть понята философски / Х. Й. Занклюдер // Вопросы философии. – № 9. – 2002. – С. 81-90. *Краткий словарь когнитивных терминов* / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина / [под. общ. ред. Е. С. Кубряковой]. – М.: Моск. гос. ун-т, 1996. – 245 с. *Луньова Т. В.* Поняття моделі в сучасній когнітивній лінгвістиці / Т. В. Луньова // Аспекти дослідження іноземних мов і лінгвометодичні основи викладання. – Полтава: ПДПУ, 2006. – С. 92-99. *Рябцева Н. К.* “Вопрос”: протропическое значение концепта / Н. К. Рябцева // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М.: Наука, 1991. – С. 72-77. *Скаб М.* Християнське уявлення про душу людини крізь призму української мови / М. Скаб // Християнство і українська мова: [матеріали наук. конф.]. – Львів, 2000. – С. 273 – 279. *Солсо Р. Л.* Когнитивная психология: [6-е изд.] / Роберт Л. Солсо. – СПб, 2006. – 589 с. *Словник української мови: у 11 т.* – К.: Наукова думка. – 1970-1980. *Шамарова С. И.* О семантике древнего слова – теонима и его этимологии на примере концепта “душа, дух” / С. И. Шамарова // Филологические науки в России и за рубежом: [материалы II междунар. науч. конф. г. Санкт-Петербург, 2013]. – СПб.: Реноме, 2013. – С. 78-80. *Шмелев А. Д.* Русский язык и внеязыковая действительность / Александр Дмитриевич Шмелев. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 496 с. *Damasio A.* The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness / Antonio Damasio. – San Diego, New York, London: A Harvest Book Harcourt, Inc., 1999. – 385 p. *Lakoff G.* Women, fire and dangerous things: What categories reveal about the mind / George Lakoff. – Chicago: The University of Chicago Press, 1987. – 614 p. *Mikes G.* How to Be an Alien. A Handbook for Beginners and More Advanced Pupils [Electronic source] / George Mikes. – London; N.Y.: Wingate, 1946. – Access to the source: <http://f2.org/humour/howalien.html>. *Zhabotyńska S.A.* Shorts, Breeches and Bloomers: Plurality in Blends / S. A. Zhabotyńska // The Way We Think. Odense Working Papers in Language and Communication [Hougard A., Steffen N., eds.]. – Odense: University of Southern Denmark, 2002. – № 23. – P. 127-142. *Wierzbicka A.* Cross-Cultural Pragmatics. The Semantics of Human Interaction / A. Wierzbicka. – B.; N. Y.: Mouton de Gruyter, 1991. – 502 p.

УДК 804. 0 – 541.4; 800.1

ЯРЦЕВА Л.И.

(Запорожский национальный университет)

КОНЦЕПТ *PENSÉE* В ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА (НА ПРИМЕРЕ ФРАНЦУЗСКОГО МЕТАФОРИЧЕСКОГО СЛОВОУПОТРЕБЛЕНИЯ)

В статье идет речь об отображении концепта *pensée* посредством терминов других сфер. Выявлено несколько видов онтологических, структурных, ориентационных метафор.

Ключевые слова: языковая картина мира, концепт, метафора, мысль

Ярцева Л.И. Концепт *pensée* у мовній картині світу (на прикладі французького метафоричного слововживання). У статті йдеться про відображення концепту *pensée* за допомогою термінів інших сфер. Виявлено декілька видів онтологічних, структурних, орієнтаційних метафор.

Ключові слова: мовна картина світу, концепт, метафора, думка

Yartseva L.I. The concept *pensée* in the language's picture of the world (on the example of french metaphoric word using). The article deals with the reflection of concept *pensée* by means of terms of other fields. It was discovered several types of ontological, structural and oriented metaphor.

Key words: language picture of the world, concept, metaphor, thought.

Настоящее исследование посвящено актуальной проблеме современной лингвистики – изучению картины мира, отраженной в языке. **Материалом** для анализа служили метафорические словоупотребления французского языка, отображающие интеллектуальную деятельность человека.

Цель статьи состоит в выявлении и систематизации основных типов метафор в репрезентации концепта *pensée*. **Объектом** исследования является процесс формирования концепта *pensée* в современной французской картине мира. **Предметом** исследования являются контексты, в которых вербализуется исследуемый концепт. **Актуальность** исследования национально-культурной специфики картины мира признана мировой наукой.

Понятия «языковая картина мира», «концептуальная картина мира», «модель мира» являются ключевыми понятиями когнитивной лингвистики. В основе когнитивного подхода – фундаментальная идея о том, что мышление представляет собой манипулирование внутренними (ментальными) репрезентациями типа фреймов, планов, сценариев и других структур знания [Петров 1995, с.5]. Элементарной единицей ментальных ресурсов многие ученые считают концепт. Несмотря на то, что этот термин широко используется в научных трудах, он до сих пор не имеет однозначного толкования.